

Application of Umbrella Insurance Agreements to Cover the Risks of Upstream Oil and Gas Operations

Jafar, Nory Yoshanloey¹ Hourieh Vojgani²

Received: 2019 November 25

Accepted: 2020 September 19

Abstract

Objective: Achieving the results of upstream oil and gas operations in order to attract international investment is essentially possible by preventing or fully covering the risks posed by them, and to ensure this, several insurance methods have been used so far. Umbrella insurance agreement is one of the new innovations whose applications in the Iranian legal system have remained unknown. Hence, the purpose of this article is to identify this insurance method.

Methodology: The authors have used the library method and reviewed sample agreements provided by some international insurance companies as well as similar insurance contracts.

Findings: Spending less time, paying lower premiums, conducting more negotiated negotiations, less contractual disputes, more flexibility in inserting insurance coverage and, most importantly, the ability to extend it to employers, major contractors and subcontractors involved in a project are some of the advantages of umbrella insurance agreements in upstream oil and gas projects.

Conclusions: Umbrella insurance agreements are able to cover the risks of all upstream oil and gas phases, including exploration, evaluation, development and production. Also, this kind of agreements can provide suitable insurance coverage under a single agreement for risks such as oil leakage from wells, eruptions, loss of drilling mud, clogging of drilling tools in wells, breaking of wall pipes, damage to equipment during transfer to offshore areas, damage to production and extraction equipment, infliction of casualties and financial damage to third parties, environmental pollution, suspension and delays in operations, damage to maritime cargo and the like, which reveals the need for immediate adoption of this insurance method in upstream oil and gas operations.

Keywords: Insurance, Oil & Gas, Upstream Operation, Risks, Umbrella Insurance Agreement, Comprehensive Project Insurance.

JEL Classification: K12, K32, G15, G22.

1. Associate Professor of Faculty of Law and Political Sciences, Tehran University
(Corresponding Author) jafarnory@ut.ac.ir

2. Master of Oil and Gas Law, Tehran University. h.vojgani73@gmail.com

کاربرد موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در پوشش ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز

جعفر نوری یوشانلوئی^۱ حوریه وجگانی^۲

تاریخ ارسال: ۱۳۹۸/۰۹/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۲۹

چکیده

هدف: حصول نتایج عملیات بالادستی نفت و گاز به منظور جذب سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی اساساً با پیش‌گیری یا پوشش کامل ریسک‌های ناشی از آن‌ها میسر بوده که برای تضمین آن هم تاکنون از روش‌های بیمه‌ای متعددی استفاده می‌شد اما موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای از ابداعات جدیدی است که کاربردهای آن متأسفانه در نظام حقوقی ایران ناشناخته مانده و هدف از نگارش این مقاله شناسایی این روش بیمه‌ای است.

روش‌شناسی: در راستای دستیابی به اهداف تحقیق، نگارندگان از روش کتابخانه‌ای و بررسی نمونه موافقتنامه‌های ارائه شده از جانب برخی شرکت‌های بیمه‌ای بین‌المللی و نیز قراردادهای بیمه‌ای مشابه بهره‌جسته‌اند.

یافته‌ها: با مقایسه روش‌های بیمه‌ای متداول در صنعت بیمه و موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای، نگارندگان بر این مهم دست یافتند که صرف وقت کمتر، پرداخت حق بیمه پایین‌تر، انجام مذاکرات منسجم‌تر، اختلافات قراردادی کمتر، انعطاف بیشتر در درج پوشش‌های بیمه‌ای و از همه مهمتر قابلیت تسری آن بر کارفرمایان، پیمانکاران اصلی و پیمانکاران فرعی دخیل در یک پروژه بالادستی نفت و گاز و بیمه‌گران متعدد، از جمله مزایایی است که در صورت استفاده از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در پروژه‌های بالادستی نفت و گاز حاصل می‌گردد.

نتیجه‌گیری: طی بررسی‌های به عمل آمده در این مقاله، موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای قادر به پوشش ریسک‌های تمامی مراحل عملیات بالادستی نفت و گاز اعم از مرحله اکتشاف، ارزیابی، توسعه و تولید بوده و برای ریسک‌هایی همچون تراوش نفت از چاه، فوران، از دست رفتن گل حفاری، گیرکردن ابزار حفاری درون چاه، شکستن لوله‌های جداری، خسارت به تجهیزات زمان انتقال به مناطق فراساحلی، خسارت به تجهیزات تولید و استخراج، ورود آسیب‌های جانی و مالی به اشخاص ثالث، بروز آلودگی‌های زیست‌محیطی، توقف و تأخیر در اجرای عملیات، آسیب به محموله دریایی و نظایر آن‌ها، ذیل یک موافقتنامه واحد، پوشش بیمه‌ای تأمین می‌نماید که این امر ضرورت اقتباس فوری این روش بیمه‌ای در عملیات بالادستی نفت و گاز را آشکار می‌سازد.

کلید واژه‌ها: بیمه، نفت و گاز، عملیات بالادستی، ریسک، موافقتنامه جامع بیمه‌ای، بیمه جامع پروژه.

طبقه‌بندی موضوعی: G22, G15, K32 K12

۱. عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، (نویسنده مسئول). jafamory@ut.ac.ir
۲. کارشناس ارشد حقوق نفت و گاز / دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران. vojgani73@gmail.com

۱. مقدمه

در طی عملیات بالادستی نفت و گاز خطرات گوناگونی رخ داده که فعالان این عرصه را به فکر برخورداری از پوشش‌های بیمه‌ای جهت کنترل میزان آسیب خطرات مذکور به پروژ، انداخته و متقابلاً شرکت‌های بیمه‌ای را به چالش ارائه خدمات کارآمد در این عرصه کشانده است. سرعت تحولات در عرصه بیمه‌های صنعتی به قدری زیاد بوده که روز به روز پوشش‌های بیمه‌ای جدیدی در بازار مطرح شده و در فضای رقابتی موجود، فعالان عرصه نفت و گاز را به طمع دریافت سقف پوشش بالاتر با پرداخت حق بیمه کمتر واداشته است. از جمله تحولات بیمه‌های صنعتی، مطرح شدن موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بوده که برای فعالان عرصه نفت و گاز نیز شرایط مطلوبی را فراهم می‌نماید.

ناشناخته‌بودن موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در صنعت بیمه کشور نویسندگان را بر آن داشت که در طی چهاربند مفصلاً مباحثی را در رابطه با موافقتنامه‌های مذکور مطرح نمایند. بند اول مقاله به معرفی اجزاء موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای اختصاص داشته که مشتمل بر معرفی بخش عمومی، بیمه عملیات پروژه، بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات، بیمه مسئولیت در مقابل اشخاص ثالث، بیمه تأخیر در انجام کار و بیمه حمل دریایی در موافقتنامه‌های مذکور می‌باشد. پس از آشنایی با اجزاء موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای، ویژگی‌های موافقتنامه‌های مذکور از حیث جامعیت، تعدد و تکرر طرف‌ها، محدوده زمانی و مکانی و حق بیمه تشریح گردیده و در بند سوم، ضمن تبیین ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز، تاثیر موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در پوشش ریسک‌های مذکور تبیین گشته و از این طریق هدف مقاله که تبیین کاربرد موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در پوشش ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز بوده محقق گردیده است. در نهایت، برای تبیین کاربردی‌تر موضوع، توضیحی در رابطه با مزایای به‌کارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در صنعت بیمه نفت و گاز ایران ارائه شده است؛ به امید اینکه با ورود موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای به صنعت بیمه نفت و گاز، گام مؤثری در پیشبرد اهداف این صنعت برداشته شود.

۲. اجزاء موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای

موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای نوعی قرارداد بیمه‌ای است که جایگزین اکثر قراردادهای بیمه‌ای مورد نیاز در یک پروژه می‌شود؛ به عنوان مثال، در یک پروژه بالادستی نفت و گاز کارفرما و پیمانکار اصلی و پیمانکاران فرعی همگی برای مراحل مختلف مطالعات زمین‌شناختی، اکتشاف، توسعه و تولید نیازمند قراردادهای بیمه‌ای گوناگون از جمله بیمه‌های مهندسی مانند بیمه تمام خطر پیمانکاران (بیمه تمام خطر ساخت)^۱، بیمه تمام خطر نصب^۲، بیمه تمام خطر تجهیزات حفاری^۳، بیمه کنترل چاه^۴ و بیمه‌های مسئولیت مانند بیمه مسئولیت کارفرما و یا پیمانکار در مقابل کارکنان و بیمه مسئولیت کارفرما و یا پیمانکار در مقابل اشخاص ثالث و بیمه عدم‌النفع^۵ هستند. حال موافقتنامه جامع بیمه‌ای این امکان را فراهم می‌کند که اغلب پوشش‌های بیمه‌ای مذکور در یک قرارداد بیمه‌ای واحد جمع شده و تمامی افراد دخیل در پروژه از جمله کارفرما، پیمانکار اصلی و پیمانکاران فرعی جملگی تحت عنوان بیمه‌گذار موافقتنامه جامع بیمه‌ای قرار گرفته و بیمه‌گران متعددی نیز از جمله بیمه‌گران اصیل و تکایی که اصولاً در پروژه‌های نفتی به صورت کنسرسیوم با یکدیگر به پوشش‌دهی ریسک‌های پروژه می‌پردازند تحت لوای موافقتنامه جامع بیمه‌ای فعالیت خود را ادامه دهند.

موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در برگیرنده چند بخش است. به طور معمول در بخش ابتدایی آن یکسری اصول کلی که به تمامی اجزاء موافقتنامه حاکم است مطرح گردیده، سپس در بخش دوم مباحث مربوط به بیمه عملیات پروژه^۶ تشریح می‌گردد. بخش سوم و چهارم موافقتنامه نیز به ترتیب به بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات^۷ و بیمه مسئولیت در مقابل اشخاص ثالث^۸

1. Contractor All Risks Insurance/ Construction All Risks Insurance (CAR)
2. Erection All Risks Insurance (EAR)
3. Oil & Gas Well Drilling Tools Floater Form (All Risks)
4. Well CAR
5. Advance Loss of Profit Insurance (ALOP)
6. Project Works Insurance
7. Plant, Machinery & Equipment Insurance
8. Third Party Liability Insurance

اختصاص می‌یابد و در بخش پنجم بیمه تأخیر در انجام کار^۱ تبیین می‌گردد. همچنین در مواردی بیمه حمل دریایی^۲ نیز جزء پوشش‌های موافقتنامه‌های مذکور می‌باشد.

۱-۲. بخش عمومی

در بخش عمومی موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای ابتدا توضیحاتی در رابطه با پوشش‌های مندرج در موافقتنامه ارائه می‌گردد. سپس، مواردی که به طور کلی از پوشش این موافقتنامه خارج است بر شمرده می‌شود^۳ و در ادامه، شرایطی در رابطه با پرداخت حق بیمه^۴، مفهوم تقصیر^۵، جانشینی^۶، بازرسی خطر^۷، بیمه‌گذاران متعدد^۸ و اطلاع‌رسانی دعاوی و وظایف بیمه‌گذار در هنگام وقوع خسارت^۹ ارائه می‌شود که بر کل موافقتنامه حاکم بوده و شروطی

1. Delay in Start-Up Insurance.

2. Marine Cargo Insurance.

۳. فعالان عرصه‌های صنعتی حین فعالیت خود با خطرات گوناگونی مواجه‌اند. لکن زمانی خطرات تحت عنوان «ریسک» مطرح می‌شوند که دو ویژگی «احتمالی بودن» و «غیر قابل اجتناب بودن» را دارا باشند و خطری که وقوع آن قطعی باشد و یا قابل پیشگیری بوده و اجتناب از آن امکان‌پذیر باشد، «ریسک» تلقی نمی‌شود و شرکت‌های بیمه‌ای نیز پوشش بیمه‌ای برای آن فراهم نمی‌کنند. علی‌هذا ممکن است برخی خطرات کاملاً احتمالی، غیر قابل پیش‌بینی و غیر قابل اجتناب باشند ولی شرکت‌های بیمه‌ای به جهت گستردگی خسارات ناشی از این ریسک‌ها و یا قابل تخمین کمی و کیفی نبودن خسارات، آسیب‌های ناشی از ریسک‌های مزبور را تحت پوشش قرار ندهند. موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای نیز علی‌رغم گستردگی ریسک‌های بیمه شده و دامنه پوشش، برخی ریسک‌ها را مستثنی نموده و برای آن پوششی در نظر نمی‌گیرند که علی‌الاصول موارد مستثنی در بخش عمومی ذکر می‌شود و برای نمونه می‌توان به خطرات ناشی از جنگ، تهاجم، شورش، جنبش‌های مدنی، اعتصاب، تحریم، مصادره و تروریسم، خطرات هسته‌ای ناشی از سوخت‌های هسته‌ای یا زباله‌های هسته‌ای، خطرات ناشی از مواد رادیواکتیوی، خطرات ناشی از هرگونه سلاح جنگی اعم از اتمی، هسته‌ای، رادیواکتیوی و خطرات ناشی از تقصیر بیمه‌گذار و یا کارکنانش اشاره نمود. گفتنی است اگر در هنگام بروز خسارت بیمه‌گر مدعی شود که خسارت واقع شده ناشی از دلایلی است که در موافقتنامه مستثنی شده است (دلایل مذکور در بالا) و مسؤلیتی نسبت به خسارت نپذیرد، بار اثبات مسؤلیت بیمه‌گر بر عهده بیمه‌گذار است. (نمونه قرارداد بیمه جامع پروژه، ۲۰۱۳، ص ۶)

4. Payment of Premium

5. Act of Default

6. Subrogation

7. Risk Inspection

8. Multiple Insured Clause

9. Claims Notification & The Insured's Obligations Following an Occurrence of Loss or Damage

که در سایر بخش‌ها در ارتباط با مفاهیم بالا مطرح می‌گردد نیز باید براساس چهارچوب مقرر در بخش عمومی تفسیر شود. (موزاس و فارمستون^۱، ۲۰۰۸، ص ۴۰ و موزاس و فورد^۲، ۲۰۰۶، ص ۱۲۴۸) به‌عنوان مثال، درخصوص حق بیمه، نحوه محاسبه و پرداخت آن، به طور جداگانه ذیل هر یک از بیمه‌های مطرح شده در موافقتنامه تعیین می‌گردد لکن در بخش عمومی یکسری شروط کلی بیان شده مانند آنکه الزام بیمه‌گذار به پرداخت حق بیمه مقدم بر مسؤولیت بیمه‌گر برای جبران خسارات است؛ به عبارت بهتر، بیمه‌گر هیچ مسؤولیتی در قبال خسارات تا قبل از پرداخت حق بیمه توسط بیمه‌گذار ندارد. همچنین در یکی از نمونه‌های بررسی شده در خصوص بیمه‌گذاران متعدد مقرر گردیده که اگر در هر بخش، بیمه‌گذاران بیشتر از یک نفر باشند و به صورت مجموعه‌ای جداگانه و متمایز فعالیت کنند، موافقتنامه جامع بیمه‌ای مانند بیمه‌نامه‌ای جداگانه نسبت به هر کدام از بیمه-گذاران اعمال می‌شود اما میزان مسؤولیت بیمه‌گر نباید از کل مبلغ بیمه شده و یا سایر محدودیت‌های مقرر بیشتر شود. از این‌رو، هر مبلغی که بیمه‌گر به هر کدام از بیمه‌گذاران در نتیجه خسارات و حوادث پرداخت می‌کند، از میزان مسؤولیت بیمه‌گر در مقابل سایر بیمه‌گذارانی که از واقعه رخ داده متضرر شده‌اند، کسر می‌شود. (نمونه قرارداد بیمه جامع پروژه^۳، ۲۰۱۳، ص ۶)

۲-۲. بیمه عملیات پروژه

بیمه عملیات پروژه جزء مهم‌ترین اجزاء موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بوده و در اکثر موارد جزء لاینفک این موافقتنامه‌ها می‌باشد. کارکرد اصلی بیمه عملیات پروژه در جبران خسارات ناشی از اتلاف یا خسارت فیزیکی به مورد بیمه^۴ می‌باشد. در واقع هر کجا که خسارت فیزیکی به مورد بیمه وارد شود و یا مورد بیمه تلف شود به نحوی که برای بیمه‌گذار به طور

1. Mouzas & Furmston
2. Ford
3. Umbrella Final Agreement
4. Physical Loss or Damage to the Property Insured

منطقی قابل پیش‌بینی نبوده و در چهارچوب مقرر در بیمه‌نامه بوده و محدوده زمانی و مکانی بیمه در آن مراعی باشد، بیمه‌گر خسارات مربوط به تعمیر یا جایگزینی مورد بیمه را جبران می‌نماید، اما علت وقوع خسارت نباید آن دسته عللی باشد که از شمول بیمه مستثنی شده است. همچنین میزان مسؤولیت بیمه‌گر همان است که به عنوان سقف مبلغ مورد بیمه مورد توافق قرار گرفته است. (درنان^۱، ۲۰۱۵، صص ۶ و ۷)

منظور از مورد بیمه در بیمه عملیات پروژه اقدامات دائم و موقت پروژه، اجزاء ساخته شده و یا نصب شده و یا در حال آزمایش برای به‌کارگیری در پروژه و ابزارآلات مورد استفاده در پروژه می‌باشد. با این حال، یکسری خطرات از پوشش بیمه عملیات پروژه مستثنی شده که تبعاً بر نحوه پوشش ریسک‌های عملیات بالادستی نفت‌وگاز نیز اثر می‌گذارد. از جمله آن‌ها می‌توان به خسارات ناشی از تعویض و تعمیر مورد بیمه در صورتی که این خسارت ناشی از تقصیر، کاستی، اشتباه یا ترک فعل در طراحی، برنامه، مشخصات، مواد اولیه و نیروی کار باشد، و یا خسارت ناشی از فرسودگی و گسست^۲، خوردگی^۳، اکسایش^۴ و زوال^۵ مورد بیمه در صورتی که این موارد علت مستقیم خسارت باشد، و نیز می‌توان به خسارت به صورت حساب‌ها، اعتبارات، استمپ‌ها، اسناد، مدارک بدهی، یادداشت‌ها، تضمینات و چک‌ها اشاره نمود. (نمونه قرارداد بیمه جامع پروژه، ۲۰۱۳، ص ۱۳)

۲-۳. بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات

در این نوع بیمه، خسارات فیزیکی ماشین‌آلات و تجهیزات دخیل در پروژه تحت پوشش قرار می‌گیرد ولی با این شرط که خسارت واقع شده برای بیمه‌گذار غیر قابل پیش‌بینی باشد و در محدوده مکانی و زمانی مورد توافق در بیمه محقق شده و دلیل خسارت نیز از موارد مستثنی از پوشش بیمه نباشد. بدیهی است که در این صورت، مواردی همچون خرابی

1. Drennan
2. Wear & Tear
3. Corrosion
4. Oxidation
5. Deterioration

الکتریکی یا مکانیکی ماشین‌آلات و تجهیزات، در صورتی که خرابی الکتریکی یا مکانیکی علت مستقیم خسارت باشد، خسارات ناشی از نقصان و یا اشتباهاتی که از تاریخ شروع بیمه وجود داشته و بیمه‌گذار از آن مطلع بوده و یا توقع می‌رود که مطلع بوده باشد و اقدامی جهت رفع آن‌ها ننموده و خساراتی که در آن مطابق قانون، عرف یا قرارداد تامین‌کننده و یا تولیدکننده مسئول باشد، از شمول بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات خارج می‌شود. (نمونه قرارداد بیمه جامع پروژه، ۲۰۱۳، صص ۱۸ - ۱۹)

۲-۴. بیمه مسئولیت در مقابل اشخاص ثالث

در بیمه مسئولیت اگر بیمه‌گذار نسبت به مرگ ناگهانی، آسیب جسمی و یا بیماری شخص ثالث و یا اتلاف و آسیب اموال متعلق به ثالث، مسئول شناخته شود، بیمه درصدد جبران خسارات بیمه‌گذار بر می‌آید مشروط به اینکه خسارات در محدوده زمانی و مکانی بیمه رخ داده باشد. همچنین بیمه مسئولیت خسارات ناشی از آلودگی و آسیب به محیط‌زیست را در صورت ناگهانی و غیر قابل پیش‌بینی بودن و دارا بودن شرایط مقرر در موافقتنامه جبران می‌نماید. اما بیمه مسئولیت آسیب‌هایی که تحت پوشش بیمه عملیات پروژه و بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات بوده را پوشش نمی‌دهد و خساراتی که به موجب مرگ، آسیب جسمی و بیماری کارکنان و کارگران بیمه‌گذاران ایجاد می‌شود نیز تحت پوشش بیمه مسئولیت نمی‌باشد.

۲-۵. بیمه تأخیر در انجام کار

بیمه تأخیر در انجام کار برای مواردی که تحت پوشش بیمه عملیات پروژه بوده و به موجب حوادث وقفه‌ای در مراحل ساخت، نصب و آزمایش ایجاد شده پوشش تامین می‌کند به این صورت که منافعی که در اثر این وقفه کاری از دست رفته را جبران می‌نماید. حال منظور از منافع از دست رفته چیست؟ بیمه تأخیر در انجام کار سود ناخالص سالانه^۱ و مطالبات ثابت و مشخص سالانه^۱ را جزء منافع بیمه شده محسوب می‌نماید.

1. The Annual Gross Profit

منظور از سود ناخالص سالانه، ضرری است که بر اثر کاهش گردش مالی و افزایش هزینه‌های پروژه به بیمه‌گذار تحمیل می‌شود و مبالغی که در مدت بیمه در اثر کاهش گردش مالی و افزایش هزینه‌های پروژه به دست نیامده نیز مطالبات ثابت و مشخص سالانه نامیده می‌شود. (سالسار^۲، نامعلوم، صص ۴ و ۵)

۲-۶. بیمه حمل دریایی

بیمه حمل دریایی در مواردی که موضوع بیمه عملیات پروژه، موضوع یک قرارداد باربری دریایی و یا موضوع کلوذهای حمل بار دریایی قرار دارد، خطرات و خسارت‌هایی که متوجه آن است را پوشش می‌دهد. همچنین این بیمه آسیب‌های انتقال، رفع خرابی و آوار و تحویل نگرفتن بار در مقصد را بر عهده می‌گیرد و در مورد آخر خطرات احتمالی موضوع بیمه تا استرداد آن به فرستنده بار را نیز در بر می‌گیرد، لیکن در نمونه‌های موجود از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بخش مربوط به بیمه حمل صرفاً به حمل دریایی اشاره داشته و نمونه‌ای مشتمل بر پوشش خطرات ناشی از حمل زمینی یا هوایی مشاهده نشده است. البته به نظر می‌رسد این مسئله ناشی از متداول بودن حمل دریایی نسبت به سایر روش‌های حمل بوده و شروط مزبور اختصاصی به حمل دریایی ندارد. از این رو، عنداللزوم می‌توان در سایر روش‌های حمل نیز مفاد مربوط به این بخش را در موافقتنامه پیش‌بینی نمود.

۳. ویژگی‌های موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای

شناخت ویژگی‌های موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در مشخص شدن کاربردی که موافقتنامه‌های مذکور در پوشش ریسک‌های بالادستی نفت و گاز می‌تواند داشته باشد بسیار مؤثر است. به همین جهت در این بند ویژگی‌های موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای از حیث جامعیت، تعدد و تکرر طرف‌ها، محدوده زمانی و مکانی و حق بیمه تبیین می‌گردد.

1. The Annual Specified Standing Charges
2. Salasar Services

۳-۱. جامعیت

قراردادهای بیمه به سه دسته بیمه اولیه^۱، بیمه مازاد^۲ و بیمه جامع^۳ تقسیم می‌شوند. بیمه اولیه به محض وقوع حادثه یا طرح دعوا تا سقف مشخصی خسارات را پوشش می‌دهد. بیمه مازاد نیز میزانی فراتر از بیمه اولیه را از جهت مبلغ پوشش می‌دهد و اگر بیمه‌گذار از این بیمه برخوردار باشد رقمی بالاتر از بیمه اولیه را می‌تواند جبران نماید ولی این بیمه تنها مبلغ بالاتری^۴ را پوشش می‌دهد ولی دامنه پوشش^۵ در آن با بیمه اولیه تفاوتی ندارد. به عنوان مثال اگر بیمه اولیه تا صد هزار دلار را تامین می‌کند بیمه مازاد همان خسارت را تا سقف صد و پنجاه هزار دلار پوشش می‌دهد. بیمه جامع از این جهت که یک پوشش فراتر از بیمه اولیه فراهم می‌کند شبیه به بیمه مازاد است ولی یک تفاوت اساسی با آن دارد و آن هم اینکه بیمه جامع، ریسک‌هایی را تحت پوشش قرار می‌دهد که بیمه اولیه پوششی برای آن در نظر نگرفته است؛ یعنی علاوه بر تغییر در مبلغ، دامنه پوشش را نیز افزایش می‌دهد. مثلاً زمانی که بیمه اولیه فقط خسارت بدنی یا خسارت به اموال را تحت پوشش دارد، بیمه جامع علاوه بر آن موارد آسیب شخصی را نیز پوشش می‌دهد. پس می‌توان گفت که بیمه جامع خلأهای بیمه اولیه و بیمه مازاد را رفع می‌نماید. (دوگلاس^۶، ۲۰۱۰، فصل ۲۴) در مواردی بیمه جامع مورد توجه بیمه‌گران ایرانی قرار گرفته و بیمه جامع زندگی که توسط بیمه ایران ارائه می‌گردد، نمونه‌ای از استفاده از بیمه جامع در بیمه‌های عمر و زندگی است. به علاوه، به‌کارگیری بیمه‌های جامع در صنعت نفت و گاز نیز مسیری است که برخی بیمه‌گران کشورمان در آن گام نهاده‌اند؛ بیمه‌نامه جامع پروژه‌های نفت و گاز، بیمه‌نامه جامع پتروشیمی که در سال ۱۳۷۸ با کنسرسیومی از بیمه ایران، بیمه آسیا و بیمه البرز به شرکت ملی پتروشیمی ایران ارائه گردید و قرارداد بیمه بسته‌ای یا جامع که در سال ۱۳۸۲ جهت

1. Primary Insurance
2. Excess Insurance
3. Umbrella Insurance
4. Amount of Coverage
5. Scope of Coverage
6. Douglas

حفاری ۲۲ حلقه چاه در فازهای ۱۵ و ۱۶ پارس جنوبی بین بیمه پارسیان و شرکت حفاری دانا کیش منعقد شد، نمونه‌هایی از ورود بیمه جامع به صنعت نفت و گاز می‌باشد. در سطح جهانی نیز روشی بیمه‌ای تحت عنوان بیمه جامع پروژه^۱ مطرح بوده که همچون موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای، با هدف جایگزینی در پروژه‌ها به جای چندین قرارداد بیمه‌ای منعقد می‌شود. لیکن علی‌رغم شباهت بسیار زیاد بیمه جامع پروژه به موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای، به دلیل تمرکز بیمه جامع پروژه بر خسارات مالی و توجه کمتر این روش بیمه‌ای به بیمه مسؤولیت در مقابل اشخاص ثالث، می‌توان این دو روش بیمه‌ای را تا حدودی متمایز از یکدیگر تلقی نمود. به نظر می‌رسد نمونه‌های موجود از بیمه جامع در ایران نیز مبتنی بر اصول کلی حاکم بر بیمه‌های جامع و بیمه جامع پروژه بوده و با اهداف موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای که همان پوشش گسترده بیمه عملیات پروژه، بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات، بیمه مسؤولیت در مقابل اشخاص ثالث، بیمه تأخیر در انجام کار و بیمه حمل دریایی است، فاصله دارد. به عبارت بهتر، در انواع بیمه‌نامه‌های جامع پروژه‌های نفت و گاز، که پیش‌تر بدان اشاره شد، علی‌رغم جامعیت بیمه‌نامه‌های مذکور، گستره پوشش ریسک‌ها محدودتر از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بوده و صرفاً بر خسارات مالی، آن هم محدود به خسارات مربوط به عملیات پروژه و خسارت به ماشین‌آلات و تجهیزات، تمرکز یافته و پوششی برای خسارات به اشخاص ثالث، خسارات ناشی از تأخیر در انجام کار و خسارات ناشی از حمل دریایی پیش‌بینی نشده است. از این رو، برخورداری از قراردادهای بیمه‌ای جامع‌تر و کارآمدتر، معرفی موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای را اقتضا می‌نماید.

۳-۲. تعدد و تکثر طرف‌ها

به طور کلی، در قراردادهای بیمه‌ای و یا شروط بیمه‌ای در قراردادهای صنعت نفت و گاز به علت پرهزینه‌بودن ریسک‌ها و بالا بودن مبالغ قرارداد، بیمه‌گران متعدد بوده و این امری طبیعی در این‌گونه قراردادهاست. (تقی ختائی، ۱۳۸۹، صص ۱-۲۲) لکن در موافقتنامه

1. Comprehensive Project Insurance

جامع بیمه‌ای چون ریسک‌هایی که پوشش داده می‌شود نیز متعدد است و ممکن است هر کدام در حیطه تخصص یک شرکت بیمه‌ای باشد، تعداد بیمه‌گران چه بسا بیشتر از تعداد بیمه‌گران در بیمه‌های صنعتی دیگر باشد. در رابطه با بیمه‌گذاران نیز از آنجا که هدف موافقتنامه جامع بیمه‌ای جایگزین شدن برای قراردادهای بیمه‌ای متعدد در یک پروژه است، بیمه‌گذاران متعددی اعم از کارفرما، پیمانکار اصلی و پیمانکاران فرعی در آن دخیل هستند؛ حال آنکه در سایر انواع قراردادهای بیمه‌ای چنین حالتی به ندرت اتفاق می‌افتد.

بعضاً در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای دو نهاد پیش‌بینی می‌شوند که در انواع دیگر قراردادهای بیمه‌ای این دو نهاد وجود ندارد و البته نیازی به پیش‌بینی آن‌ها نیز نیست. یکی مدیر موافقتنامه و یا همان ناظر موافقتنامه است و دیگری کمیته عضویت در موافقتنامه. مدیر موافقتنامه یا ناظر موافقتنامه می‌تواند یک فرد و یا یک کمیته باشد که وظیفه نظارت بر موافقتنامه را از جهت حوادث مرتبط با آن و نحوه عملکرد اطراف آن داراست. کمیته عضویت در موافقتنامه نیز وظیفه دارد تا وضعیت افرادی که خواهان عضویت در موافقتنامه هستند را بررسی نموده و اعلام کند که فرد مورد نظر شرایط عضویت در موافقتنامه را داراست یا خیر، رأیی که کمیته عضویت در این رابطه صادر می‌کند لازم‌الاجتماع است. (موافقتنامه جامع نهایی، ۱۹۹۴، صص ۲۸ - ۲۹)

اما فایده تعدد بیمه‌گذاران و بیمه‌گران در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای چیست؟ هنگامی که هر یک از کارفرمایان، پیمانکاران اصلی و پیمانکاران فرعی دخیل در یک پروژه به‌طور جداگانه قرارداد بیمه‌ای با بیمه‌گران مختلف منعقد می‌کنند مشکلی که پیش می‌آید تعارض بین مفاد قراردادها بوده که می‌تواند باعث بروز اختلاف بین افراد مذکور نیز بشود و یا مواردی بدون پوشش باقی‌مانده و مواردی با وضعیت بیمه مضاعف مواجه شود؛ حال آنکه با تنظیم موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای علاوه بر اینکه مشکلات مذکور بر طرف می‌شود و خلأهای قراردادی مطرح شده نیز از بین می‌رود، در زمان بروز خسارت نیز اختلافات بر سر نحوه تقسیم مسؤلیت‌ها و نحوه جبران خسارت نیز به آن شکل که در هنگام تنظیم قراردادهای بیمه جداگانه شاهد آن هستیم، تحقق نمی‌یابد، همچنین تفسیر یک قرارداد همیشه بسیار

راحت‌تر و سریع‌تر از تفسیر چندین قرارداد می‌باشد. (موزاس و فورد، ۲۰۰۶، ص ۱۲۵۵) از این رو، در فرض بروز اختلافات قراردادی فی‌مابین طرفین و ارجاع امر به داوری یا نهادهای قضائی، به جهت تعیین حدود و ثغور مسؤولیت هریک از طرف‌های قرارداد در موافقتنامه و حکومت شرایط مقرر در بخش عمومی بر کل موافقتنامه (مانند آنچه که در خصوص شرط بیمه‌گذاران متعدد ذکر شد)، اتخاذ تصمیم برای مراجع مذکور بسیار آسان‌تر بوده و مسئله تعارض قراردادهای گوناگون و متعدد نیز بلامحل می‌گردد.

۳-۳. محدوده زمانی و مکانی

مدت زمان بیمه در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای دربرگیرنده کل دوره ساخت و نصب مورد بیمه و دوره آزمایش بوده و در مواردی که پس از آزمایش و تحویل پروژه به کارفرما، مدت زمانی نیز برای مسؤولیت پیمانکار در قبال کاستی‌های کار و ابزارآلات تعیین می‌شود، موافقتنامه‌های مذکور این دوره مسؤولیت پیمانکار را نیز در برمی‌گیرد. محدوده مکانی بیمه در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای نیز دربرگیرنده سایتی است که عملیات در آن انجام می‌شود و در عملیات بالادستی نفت‌وگاز میدانی که موضوع فعالیت بیمه‌گذاران است را دربرگرفته و اگر نیازی به ذخیره‌سازی محصولات در خارج از سایت باشد، خطرات محتمل در مکانی که در آن ذخیره‌سازی انجام می‌شود و مسیری که برای رسیدن به مقصد مورد نظر طی می‌شود نیز تحت حمایت موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای قرار می‌گیرد. لازم به توضیح است که محدوده زمانی و مکانی بیمه در تمامی اجزاء موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای یکسان است.

۳-۴. پایین بودن هزینه‌ها

از دیگر نکات مثبت موافقتنامه جامع بیمه‌ای پایین بودن نرخ حق بیمه در آن است چرا که، همان‌طور که در بالا بیان شد، موافقتنامه جامع بیمه‌ای جایگزین چند قرارداد بیمه‌ای لازم در یک پروژه است و به همین جهت در صورت استفاده از آن هزینه‌های اداری تنظیم چندین قرارداد بیمه‌ای از بین رفته و با کاهش هزینه‌های اداری طبیعتاً حق بیمه

نیز کاهش می‌یابد و حق بیمه به دست آمده نیز بین بیمه‌گذاران موافقتنامه تقسیم شده و هر کدام هزینه کمتری را نسبت به حالت تنظیم جداگانه قرارداد بیمه‌ای متحمل می‌شوند. (ابراهیم‌پور اسنجان، ۱۳۹۵، صص ۱۲۹-۱۳۰ و تقی ختائی، ۱۳۸۹، ص ۹)

۴. آثار موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای

هدف از این مقاله بررسی کاربرد موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در پوشش ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز است به همین جهت لازم است ابتدا توضیحی در رابطه با ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز ارائه شده و سپس تبیین گردد که موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای چگونه در پوشش‌دهی ریسک‌های مذکور عمل می‌نمایند.

ریسک‌های بخش بالادستی نفت و گاز توسط پژوهشگران به انحاء مختلفی بررسی شده، برخی پژوهشگران ریسک‌های این بخش را به ریسک‌های اقتصادی، سیاسی، فنی، مالی، بازرگانی، قراردادی، محیطی و حقوقی تقسیم کرده‌اند و علاوه بر موارد مذکور بعضی ریسک‌ها را ذیل عنوان «ریسک‌های ذاتی انرژی» مورد بررسی قرار داده‌اند. (قرتکینی، ۱۳۸۲، ص ۱۰۴) عده‌ای دیگر از پژوهشگران نیز ریسک‌ها را در سه دسته ریسک‌های فاز ساخت، ریسک‌های فاز بهره‌برداری و ریسک‌های مشترک بین دو فاز قرار داده و از این منظر به تبیین ریسک‌ها و بیمه‌پذیری آن‌ها پرداخته‌اند. (معزز و صبحیه، ۱۳۹۱، صص ۹، ۱۰ و ۱۷)

در این مقاله برای تبیین بهتر ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز، ریسک‌ها مطابق مراحل اجرای عملیات بالادستی در چهار دسته ریسک‌های مرحله اکتشاف، ریسک‌های مرحله ارزیابی (توصیف)، ریسک‌های مرحله توسعه و ریسک‌های مرحله تولید قرار گرفته و پس از بیان آن‌ها، کاربرد موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بر پوشش ریسک‌های مذکور تشریح می‌گردد.

۴-۱. ریسک‌های مرحله اکتشاف

عمده ریسک‌های مرحله اکتشاف مربوط به ریسک‌های حفاری است هرچند که در مراحل انجام مطالعات زمین‌شناسی به روش‌های لرزه‌نگاری و... نیز خطراتی مطرح است؛ اما عمده ریسک‌ها با شدت آسیب بالا در مرحله اکتشاف مربوط به مرحله حفاری چاه اکتشافی است. اهم ریسک‌های مرحله حفاری شامل وارد آمدن خسارت به تجهیزات پیمانکاران و مجریان، خسارت ناشی از مجروح شدن کارکنان پیمانکاران و مجری، مسؤولیت عمومی در مقابل شخص ثالث، ورود سیالات از سازندها به درون چاه، از دست رفتن گل حفاری^۱، هرز رفتن آب گل حفاری^۲، اشتباهات مهندسی، گیرکردن ابزار حفاری درون چاه و آسیب رسیدن به جانداران دریایی می‌باشد. (عادل‌زاده، ۱۳۸۸، صص ۱۳-۲۰ و شارپ، ۲۰۰۸، صص ۱۱۵-۳۱۵)

۴-۲. ریسک‌های مرحله ارزیابی (توصیف)

در مرحله ارزیابی نیز کارفرما و پیمانکاران با خطرات مختلفی مواجه‌اند از جمله خطر فوران^۳ نفت از چاه و آثار زیست‌محیطی ناشی از آن، بلایای طبیعی از قبیل زلزله، نشست زمین و غیره، ریسک ریزش لایه‌ها درون چاه، ایجاد خسارت به فعالیت‌های در محدوده قرارداد پیمانکار و اپراتور، خسارت به دارایی‌های پیمانکاران و مجریان، خسارت ناشی از مجروح شدن پیمانکاران و کارکنان مجری، احتمال از دست دادن کنترل چاه و هزینه‌های حفاری مجدد چاه از دست رفته، مسؤولیت عمومی در مقابل شخص ثالث، تأخیر در اجرای پروژه، خسارت ناشی از اشتباهات اندازه‌گیری و محاسباتی، عملیات خصمانه دشمنان مثل جنگ و ریسک ورود سیالات از سازندها به درون چاه. (مرکز تحقیقات بیمه‌ای، ۱۳۷۹، ص ۱۳)

1. Mud Loss
2. Filler Loss
3. Sabotage/ Blowout

۳-۴. ریسک‌های مرحله توسعه

در مرحله توسعه نیز علاوه بر احتمال بروز ریسک‌های مشترک بین سایر مراحل خطراتی همچون وجود اشتباهات محاسباتی در هریک از مراحل مربوط به توسعه، اشتباه در انتخاب و طراحی سازه‌های مورد نیاز توسعه، خسارت ناشی از شکست ماشین‌آلات و تجهیزات، اشتباه در نصب تجهیزات فراساحلی، خسارت به تجهیزات زمان انتقال به منطقه فراساحلی و امثالهم نیز مطرح است. همچنین احتمال بروز خطراتی همچون اشتباه در انتخاب روش‌های افزایش ضریب بازیافت^۱ و بهبود ضریب بازیافت^۲ و یا اشتباه در میزان آب یا گاز تزریقی که می‌تواند منجر به نشت آنان از چاه شده و آسیب‌های زیست‌محیطی به همراه داشته باشد، وجود دارد.

۴-۴. ریسک‌های مرحله تولید

در مرحله تولید در عملیات بالادستی نفت و گاز نیز کارفرما و پیمانکاران با خطرات متعددی مواجه‌اند که در صورت وقوع آن‌ها بهره‌مندی از پوشش‌های بیمه‌ای مناسب بسیار حائز اهمیت است. می‌توان از خطر ایجاد خسارت به تجهیزات تولید و استخراج، تراوش^۳ نفت و آسیب‌های زیست‌محیطی ناشی از آن، خسارات ناشی از طوفان^۴، انفجار ابر بخار^۵، خوردگی و فرسودگی^۶ تجهیزات، آسیب‌های زیست‌محیطی بعد از ترک میدان، خسارت ناشی از یخبندان^۷، برخورد^۸ کشتی با سکوه‌های فراساحلی، فوران چاه و کراترینگ، نگهداری و فعالیت‌های ساخت ادامه‌دار^۹، سقوط یا تضعیف فونداسیون و ته‌نشین شدن کف

1. Enhanced Oil Recovery (EOR)
2. Improved Oil Recovery (IOR)
3. Seepage
4. Storm Damage
5. Vapor Cloud Explosion (VCE)
6. Fatigue & Corrosion
7. Ice Damage
8. Collision
9. Maintenance and Ongoing Construction Activities

دریا^۱ و ریسک‌های سیاسی^۲ و غیره به عنوان ریسک‌های مرحله تولید نام برد. (شارپ، ۲۰۰۸، صص ۳۲۹-۳۳۴ و آکادمی ملی بیمه یون^۳، ۲۰۱۰، صص ۴۶-۵۱)

با انطباق توضیحات ارائه شده از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای و ریسک‌های بالادستی نفت و گاز می‌توان دریافت که موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای، از حیث جامعیت‌شان، در قراردادهای بالادستی نفت و گاز قادر به پوشش‌دهی ریسک‌هایی است که در سایر قراردادهای بیمه پر کاربرد در این عرصه پوشش داده نمی‌شود و همچنین سقف پوشش‌ها در این موافقتنامه‌ها بالاتر از سقف پوشش‌ها در سایر قراردادهای بیمه می‌باشد. به عنوان مثال اگر در یک قرارداد بیمه‌ای ساده خسارات مربوط به پیمانکار تا سقف ۵ میلیون دلار پوشش داده شده و خسارات مربوط به حفاری مجدداً اساساً تحت پوشش قرار نگرفته است با انعقاد موافقتنامه جامع بیمه‌ای می‌توان خسارات مربوط به پیمانکار را تا سقف هشت میلیون دلار پوشش داده و خسارات مربوط به حفاری مجدداً را نیز تا سقف شش میلیون دلار در موافقتنامه گنجانده.

در عملیات بالادستی نفت و گاز می‌توان جهت تامین پوشش برای خطراتی مانند تراوش نفت از چاه، فوران، از دست رفتن گل حفاری، گیرکردن ابزار حفاری درون چاه، ریزش لایه‌ها درون چاه، هزینه‌های کنترل چاه، از دست دادن کنترل چاه و هزینه‌های حفاری مجدد چاه از دست رفته که در تمامی مراحل بالادستی مشترک است از بیمه عملیات پروژه در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بهره جست. (درنان، ۲۰۱۵، ص ۹) همچنین در صورت قید در موافقتنامه می‌توان مواردی مثل آسیب به دارایی‌های پیمانکاران و مجریان و رفع خرابی‌ها پس از اتمام کار را نیز ذیل این بیمه جبران نمود. اما خطراتی مانند اشتباهات محاسباتی، اشتباه در طراحی و ساخت و اشتباه در اندازه‌گیری و تشخیص مواد تزریقی به چاه در عملیات افزایش ضریب بازیافت از شمول بیمه عملیات پروژه خارج بوده و تحت پوشش موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای قرار نمی‌گیرد.

1. Collapse or Weakness of Foundations and Seabed Subsidence
2. Political Risks
3. National Insurance Academy Pune

بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات نیز می‌تواند نقش بسیار مؤثری در انتقال ریسک‌های بالادستی نفت و گاز به شرکت‌های بیمه‌ای ایفاء کند. مواردی همچون شکست ماشین‌آلات و تجهیزات، شکستن لوله‌های جداری، خسارت به تجهیزات زمان انتقال به مناطق فراساحلی، خسارت به تجهیزات تولید و استخراج مثل خرابی لوله تولیدی، خرابی تجهیزات سرچاهی، خرابی وسایل مربوط به کنترل چاه، خرابی درخت کریسمس^۱، خرابی پمپ‌های درون چاهی و یا سقوط و یا تضعیف فندانسیون در سازه‌های فراساحلی همگی می‌توانند، در صورت دارا بودن شرایط مقرر در موافقتنامه برای جبران خسارت، از تامین مناسب به واسطه بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات برخوردار باشند. هرچند که خساراتی مانند خسارات ناشی از خوردگی و فرسودگی تأسیسات و تجهیزات و اشتباه در انتخاب و طراحی سازه‌های مورد نیاز عملیات بالادستی تحت پوشش این بیمه قرار نمی‌گیرد.

و اما بیمه مسؤلیت در مقابل اشخاص ثالث آسیب‌های جانی و مالی ناشی از فعل بیمه‌گذار به اشخاص ثالث و خسارات ناشی از آلودگی‌ها و آسیب به محیط‌زیست را، در حدود مقرر در موافقتنامه، پوشش می‌دهد که در بخش بالادستی نفت و گاز اهمیت بسیار دارد. اما اگر پیمانکاران بخواهند در قبال آسیب‌های جانی و مالی به خود و کارکنان و کارگران‌شان از تامین مناسب برخوردار باشند می‌توانند پوشش آسیب به اموال خود و کارکنان و کارگران‌شان را در بیمه عملیات پروژه گنجانده و در قبال آسیب‌های جسمی خود و کارکنان و کارگران‌شان از بیمه‌های مسؤلیت مدنی پیمانکاران در مقابل کارکنان و بیمه‌های تامین اجتماعی بهره‌مند شوند.

همچنین، بیمه عدم‌النتفع و تأخیر در انجام کار در جایی که بر حسب خطرات تحت پوشش بیمه عملیات پروژه توقیفی در عملیات رخ داده و نفعی از بیمه‌گذار زائل شده باشد، به جبران خسارات بیمه‌گذار می‌پردازد و از آنجا که توقف در عملیات در پروژه‌های بالادستی بسیار محتمل است و منفعی که ازین طریق از دست می‌رود بسیار سنگین است،

1. Xmas Tree

بهره‌گیری از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای اطمینان لازم به بیمه‌گذاران را در قبال این خطرات اعطا می‌نماید.

به علاوه، در اکثر پروژه‌های نفتی ایران حدود ۷۵ تا ۸۰ درصد مبلغ پروژه صرف خرید کالا و تجهیزات می‌شود و حدود ۸۵ درصد این مبلغ برای خرید کالا و تجهیزات از خارج از کشور استفاده می‌گردد. (ابراهیمی، ۱۳۹۶، ص ۴۷) برای حمل کالا و تجهیزات تا مقصد یکی از روش‌های حمل زمینی، دریایی و هوایی به کار گرفته شده که هرکدام این روش‌ها خطرات خاص خود را به همراه دارد، در صورتی که بیمه‌گذار مسؤلیت بیمه‌کردن خطرات مذکور را پذیرفته باشد، استفاده از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای مزیت بهره‌مندی از بیمه حمل دریایی را به همراه دارد.

لازم به توضیح است که نحوه به‌کارگیری موافقتنامه‌های جامع الزاماً برای صفر تا صد یک پروژه بالادستی طراحی نشده و می‌توان صرفاً در یک مرحله از عملیات بالادستی مانند مرحله بهره‌برداری از آن استفاده نمود. (سهرابی، ۱۳۸۹، صص ۱۰-۱۲)

۵. مزایای به‌کارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در صنعت بیمه نفت و گاز ایران

کارفرمایان، پیمانکاران اصلی و پیمانکاران فرعی در عملیات بالادستی نفت و گاز نیاز مبرمی به بیمه داشته و هرکدام جداگانه برای بخش‌های مختلف عملیات بالادستی ناگزیر از انعقاد قرارداد بیمه با شرکت‌های بیمه‌ای گوناگون هستند. انعقاد قراردادهای بیمه‌ای جداگانه علاوه بر زمان‌بر بودن و نیاز به مذاکرات طولانی برای هریک از طرفین و بالا بودن هزینه‌های ناشی از آن، مشکلاتی را به همراه دارد؛ به عنوان مثال، در هنگام بروز حادثه طرف‌های درگیر در پروژه علاوه بر صرف وقت و انرژی برای رفع آسیب‌های ناشی از حادثه، باید به حل تعارضات قراردادهای بیمه‌ای مختلف پرداخته و ضمن شناسایی طرف مسؤل، به بررسی قرارداد بیمه‌ای وی با بیمه‌گر نیز پردازند و همواره این خطر وجود دارد که خسارات ناشی از حادثه مزبور تحت پوشش بیمه‌نامه تهیه شده توسط طرف مسؤل نباشد و یا احتمالاتی

مانند ورشکستگی بیمه‌گر و یا عدم توانگری وی نیز با توجه به محدود بودن توان مالی شرکت‌های بیمه‌ای ایرانی وجود دارد.

پوشش‌های بیمه‌ای موجود نیز دارای محدودیت‌هایی چه از منظر سقف پوشش مالی و چه از منظر دامنه پوشش هستند؛ به عنوان مثال، بیمه تمام خطر ساخت قادر به جبران خسارات ناشی از توقف جزئی یا کلی عملیات پروژه نیست.

لکن به‌کارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای می‌تواند بسیاری از کاستی‌های سازوکار بیمه‌ای جاری در عملیات بالادستی نفت‌وگاز را جبران نماید؛ چرا که در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای تمامی افراد دخیل در عملیات بالادستی می‌تواند ذیل یک موافقتنامه به تامین پوشش بیمه‌ای برای خطراتی مبادرت ورزند که آنان را از انعقاد سایر قراردادهای بیمه‌ای مانند بیمه تمام خطر ساخت، بیمه تمام خطر نصب، بیمه خسارت به اموال، بیمه آسیب به اشخاص ثالث و بیمه عدم‌النفع، بی‌نیاز نماید. به عبارت بهتر موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای می‌تواند نیاز فعالان عرصه بالادستی نفت‌وگاز به بیمه را به خوبی پاسخ گفته و نتیجتاً مشکلات ناشی از تعارضات قراردادهای بیمه‌ای گوناگون را برطرف نماید؛ چرا که همانطور که پیش‌تر ذکر شد چهارچوب موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای به خوبی مشخص بوده و بخش عمومی موافقتنامه‌ها نیز امکان بروز هرگونه تعارضی بین بخش‌های دیگر موافقتنامه را از بین می‌برد. همچنین انعقاد یک موافقتنامه هزینه‌های ناشی از مذاکرات و انعقاد قرارداد را کاهش داده و برای بیمه‌گذاران ایرانی امکان برخورداری از قراردادی بیمه‌ای با سقف پوشش بالا و دامنه پوشش گسترده را فراهم می‌نماید.

به‌کارگیری این موافقتنامه‌ها برای شرکت‌های بیمه‌ای ایرانی نیز سودمند بوده و می‌تواند نگرانی آنان را در ورود به عرصه عملیات بالادستی نفت‌وگاز کاهش دهد؛ چرا که موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای به شرکت‌های بیمه این امکان را می‌دهد که با همکاری یکدیگر و با بهره‌گیری از بیمه‌های اتکایی، به طور همزمان و ذیل یک موافقتنامه، به ارائه خدمات بیمه‌ای به صنعتگران پرداخته و به جهت شفافیت ساختاری موافقتنامه‌های مذکور شانس شرکت‌های بیمه‌ای را برای متقاعدکردن بیمه‌گران اتکائی به تامین پوشش اتکائی، افزایش

می‌دهد. همچنین این موافقتنامه‌ها برای بیمه‌گران امکان فعالیت حرفه‌ای‌تر، گسترده‌تر و به دور از رقابت‌های ناسالم را فراهم می‌نماید و آنان می‌توانند ذیل موافقتنامه آسیب‌های ناشی از خطراتی که تا به امروز تحت پوشش نداشته‌اند مانند توقف جزئی یا کلی عملیات پروژه را جبران نمایند.

در آخر، امید است با ورود موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای به عرصه عملیات بالادستی نفت و گاز، صنعت بیمه نفت و گاز ایران به نظامی کارآمد و روزآمد تبدیل گردد.

۶. جمع‌بندی و پیشنهادها

موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای جزء انواع کمتر شناخته شده از قراردادهای بیمه‌ای بوده که به جهت کارایی مؤثری که در بیمه‌های صنعتی به ویژه صنعت نفت و گاز می‌تواند داشته باشد، موضوع این مقاله قرار گرفته است. موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای نوعی قرارداد بیمه‌ای است که جایگزین اکثر قراردادهای بیمه‌ای مورد نیاز در یک پروژه می‌شود و تمامی افراد دخیل در پروژه اعم از کارفرمایان، پیمانکاران اصلی و پیمانکاران فرعی، می‌توانند بیمه‌گذاران این موافقتنامه بوده و با یک بیمه‌گر یا بیمه‌گران متعدد، موافقتنامه جامع بیمه‌ای منعقد نمایند.

موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای حاوی ویژگی‌های مهمی نظیر جامعیت، تعدد و تکثر طرف‌ها، محدوده زمانی و مکانی و پایین بودن هزینه‌ها بوده و به جهت تامین دامنه پوشش گسترده و سقف پوشش بیمه‌ای بالا، در گروه بیمه‌های جامع (در مقابل بیمه اولیه و بیمه مازاد) طبقه‌بندی می‌شود. همچنین این روش بیمه‌ای می‌تواند فیمابین چندین بیمه‌گذار و چندین بیمه‌گر به طور همزمان و ذیل یک موافقتنامه واحد منعقد گردیده و خسارات ناشی از ریسک‌های کل دوره ساخت و نصب مورد بیمه و دوره آزمایش را جبران نموده و در مواردی که پس از آزمایش و تحویل پروژه به کارفرما، مدت زمانی نیز برای مسؤولیت پیمانکار در قبال کاستی‌های کار و ابزارآلات تعیین می‌شود، جبران خسارات احتمالی این دوره را در چهارچوب معین تقبل نماید. از منظر محدوده مکانی، موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای به جبران خسارات احتمالی در سایتی که عملیات در آن انجام می‌شود، می‌پردازد و اگر نیازی به ذخیره‌سازی محصولات در

خارج از سایت باشد، خطرات محتمل در مکانی که در آن ذخیره‌سازی انجام می‌شود و مسیری که برای رسیدن به مقصد مورد نظر طی می‌شود نیز تحت حمایت موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای قرار می‌گیرد. گفتنی است استفاده از موافقتنامه واحد توسط بیمه‌گذاران و بیمه‌گران متعدد باعث از بین رفتن هزینه‌های اداری تنظیم چندین قرارداد بیمه‌ای شده و تبعاً حق بیمه کمتری را به همراه دارد که نظر به تقسیم حق بیمه مابین بیمه‌گذاران می‌تواند شرایط مطلوبی را برای فعالان صنعت نفت و گاز فراهم نماید.

این موافقتنامه‌ها اصولاً دربرگیرنده چندین بخش مشتمل بر بخش عمومی، بیمه عملیات پروژه، بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات، بیمه مسئولیت در مقابل اشخاص ثالث، بیمه تأخیر در انجام کار و بیمه حمل دریایی می‌باشند.

بیمه عملیات پروژه خسارت فیزیکی به اقدامات دائم و موقت پروژه، اجزاء ساخته شده و یا نصب شده و یا در حال آزمایش برای به کارگیری در پروژه و ابزارآلات مورد استفاده در پروژه را تحت پوشش قرار داده و در بخش بالادستی نفت و گاز خساراتی همچون تراوش نفت از چاه، فوران، از دست رفتن گل حفاری، گیرکردن ابزار حفاری درون چاه، ریزش لایه‌ها درون چاه و از دست دادن کنترل چاه و هزینه‌های حفاری مجدد چاه از دست رفته را دربرمی‌گیرد و در صورت قید در موافقتنامه می‌توان به موجب بیمه عملیات پروژه آسیب به دارایی‌های پیمانکاران و مجریان و رفع خرابی‌ها پس از اتمام کار را نیز تحت پوشش قرار داد. به علاوه، بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات که خسارت فیزیکی به ماشین‌آلات و تجهیزات دخیل در پروژه، هزینه‌های مازاد، خسارات ناشی از ذخیره‌سازی خارج از سایت و حمل و نقل داخلی را تحت پوشش قرار می‌دهد، در بخش بالادستی نفت و گاز خساراتی همچون شکستن لوله‌های جداری، خسارت به تجهیزات زمان انتقال به مناطق فراساحلی، خسارت به تجهیزات تولید و استخراج مانند خرابی لوله تولیدی، خرابی تجهیزات سرچاهی، خرابی وسایل مربوط به کنترل چاه، خرابی درخت کریسمس و خرابی پمپ‌های درون‌چاهی را، در صورت دارا بودن شرایط مقرر در موافقتنامه، تحت پوشش قرار می‌دهد.

بیمه مسؤلیت در مقابل اشخاص ثالث نیز با قیودی خسارات ناشی از آسیب‌های جانی و مالی به اشخاص ثالث و آلودگی‌های زیست‌محیطی را جبران می‌نماید. و اما بیمه تأخیر در انجام کار و یا بیمه عدم‌النفع نیز در شرایطی که وقفه‌ای در مراحل ساخت، نصب و آزمایش ایجاد شده و به موجب این توقف منافی از بیمه‌گذاران زائل گردیده، اعمال شده و در بخش بالادستی نفت و گاز نقش به‌سزایی دارد.

در برخی موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بخشی تحت عنوان بیمه حمل دریایی نیز گنجانده می‌شود که خساراتی که به محموله موضوع یک قرارداد باربری دریایی وارد شود را جبران می‌نماید و در صورت تامین کالا و تجهیزات پروژه از خارج از کشور می‌توان از مزیت بیمه حمل دریایی در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای برای خطرات محتمل برای کالا و تجهیزات مذکور بهره‌مند شد.

به‌کارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در صنعت بیمه نفت و گاز ایران می‌تواند آثار مفیدی همچون استفاده از یک موافقتنامه بیمه‌ای به جای چندین قرارداد بیمه‌ای، کاهش هزینه‌های مذاکره و انعقاد قراردادهای بیمه‌ای، از بین رفتن تعارضات ناشی از انعقاد قراردادهای بیمه‌ای متعدد، کاهش ریسک جبران نشدن آسیب‌ها، اتحاد بیمه‌گران و جبران محدودیت توان مالی آنان، کاهش فضای رقابتی شرکت‌های بیمه‌ای، امکان همکاری بهتر با بیمه‌گران اتکائی و تامین پوشش‌های بیمه‌ای روزآمد، را به همراه داشته باشد.

پیشنهادات کاربردی

۱- در پژوهش حاضر تلاش نویسندگان بر معرفی موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای به فعالان صنایع بیمه و نفت و گاز بوده و بدیهی است عمده مطالعات در خصوص شناسایی چهارچوب کلی موافقتنامه‌های مذکور و کارایی آنان در قراردادهای بالادستی نفت و گاز می‌باشد. از این رو، بررسی موضوع از جهات مختلف و نیز امکان‌سنجی به‌کارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در صنعت نفت و گاز و سایر صنایع با امعان نظر به مسائل اقتصادی، سیاسی، مالی و حقوقی می‌تواند در تعمیق مفاهیم نظری و پایه‌ریزی بنیان‌های عملی مباحث مطروحه تأثیر به‌سزایی ایفاء نماید که امید است این

امر با همکاری و ممارست علاقه‌مندان و محققان و نشر آثار متعدد در این خصوص محقق گردد.

۲- به‌کارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای چه در صنعت نفت و گاز و چه در سایر صنایع مستلزم برخورداری از بازار بیمه پویا، کارآمد، روزآمد و رقابتی می‌باشد که با عنایت به ناشناخته بودن بازار بیمه در کشورمان و نیز نوپا بودن بازار بیمه‌های صنعتی، حصول این مهم نیازمند تلاش بی‌وقفه محققان در گسترش و توسعه ادبیات مالی با محوریت اقتصاد بیمه، مدیریت بیمه و حقوق بیمه از یکسو و تلاش فعالان صنعت بیمه بر توسعه راهبردهای عملی و رفع موانع و مشکلات حقوقی و اداری صنعت بیمه از سوی دیگر می‌باشد. از این رو، پیشنهاد می‌گردد با انجام مطالعات موازی و هم‌اندیشی جامعه علمی و دانشگاهی و مدیران و فعالان صنعت بیمه در دستیابی به بازار بیمه پویا و رقابتی تسریع نموده و متعاقباً بستر اقتباس و عرضه خدمات بیمه‌ای جامع و همه‌جانبه همچون موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای را فراهم آورد.

۳- با عنایت به تأثیر مثبت به‌کارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در کاهش اختلافات قراردادی و حق بیمه پرداختی و متقابلاً افزایش سقف و گستره پوشش بیمه و امکان استفاده همزمان چندین بیمه‌گر و بیمه‌گذار از موافقتنامه‌ای واحد برای مدت طولانی، پیشنهاد می‌گردد ضمن فراهم آوردن زمینه‌های اداری و قانونی استفاده از موافقتنامه‌های مذکور، در پروژه‌های سنگین نفت و گاز به‌کارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای توسط کارفرمایان الزامی گردیده و یا تمهیداتی برای ترغیب پیمانکاران به استفاده از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای و نیز حمایت مادی و معنوی از شرکت‌های بیمه‌ای داخلی در ارائه خدمات مذکور در نظر گرفته شود.

منابع

- ابراهیم پور اسنجان، عادل (۱۳۹۵)، نقش حقوقی و قراردادی عوامل سه گانه مسؤولیت، شرط پذیرش مسؤولیت/ جبران خسارت و انتقال آن به شرکت های بیمه ای و تعامل آن ها با یکدیگر در تخصیص خطرپذیری (ریسک). رساله جهت اخذ مدرک دکتری حقوق نفت و گاز دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- ابراهیمی، سیدنصرالله (۱۳۹۶)، تقریرات درس حقوق نفت و گاز مقطع کارشناسی ارشد حقوق نفت و گاز. دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- تقی ختائی، نوشین (۱۳۸۹)، بررسی عملکرد بیمه های نفت و انرژی در صنعت بیمه ایران. تقریرات درس بیمه نفت و گاز دوره دکتری اقتصاد نفت و گاز دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی.
- سهرابی، مجتبی (۱۳۸۹)، بیمه های انرژی و وضعیت این صنعت در جهان. تقریرات درس بیمه نفت و گاز دوره دکتری اقتصاد نفت و گاز دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی.
- عادل زاده، محمدرضا، هاشم عمرانی و فرنوش هاشم پور، ۱۳۸۸، «تحلیل فنی علل فوران و آتش سوزی چاه ۱۰۴ میدان مارون»، مجله اکتشاف و تولید، شماره ۶۵، صص ۱۳-۲۰.
- قانون تاسیس بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران و بیمه گری مصوب ۱۳۵۳.
- قرتکینی، فرزانه (۱۳۸۲)، «مدیریت ریسک های انرژی»، مجله تازه های جهان بیمه، شماره ۵۹.
- مرکز تحقیقات بیمه ای (۱۳۷۹)، مبانی بیمه و مدیریت ریسک نفت و گاز، بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- معزز، محمد و محمد حسین صبحیه (۱۳۹۱)، «شناسایی ریسک های بیمه پذیر در پروژه های نیروگاهی با رویکرد اجرائی بی او و بی او تی»، مجله تازه های جهان بیمه، شماره ۱۶۷.

Advanced Loss of Profit Insurance, *A Knowledge Share Initiative of Salasar Services (Insurance Brokers) Pvt.Ltd.*

Drenan, M. T., (2015), Breaking Down the Bumbershoot: Energy & Marine Umbrella Insurance Policies in the Wake of Indemnity Insurance Co. of North America v. W&T Offshore, *Transportation Law Journal*, 42(1), 1-22.

Mouzas, S., & Ford, D. (2006), Managing Relationship in Showery Weather: The Role of Umbrella Agreement, *Elsevier Journal of Business Research*, 59(12), 1248-56.

Mouzas, S., & Furnston, M. (2008), From Contract to Umbrella Agreement, *Cambridge Law Journal*, 67(1), 37-50.

National Insurance Academy Pune (2010), Study Material of Insurance Management of Energy Risks (Oil and Gas), For Bimeh Markazi Iran.

Douglas, R. (2010), Excess Insurance & Umbrella Coverage, *Lexis Nexis*, Chapter 24.

Sharp, D. (2008), *Upstream and Offshore Energy Insurance*, United Kingdom: Witherby Seamanship International Ltd.

The model contract for Comprehensive Project Insurance (version 1.10.2004), available from: <https://www.imia.com/wp-content/uploads/2013/06/CPI-Policy.pdf>. Accessed May 5, 2019.

Umbrella Final Agreement between the Government of Canada, the Council for Yukon Indians and the Government of the Yukon (1993).

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

این مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در آماده‌سازی این مقاله مشارکت کرده‌اند.

تعارض منافع

بنابه اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچگونه تعارض منافی وجود ندارد.

تعهد کپی‌رایت

طبق تعهد نویسندگان، حق کپی‌رایت (CC) رعایت شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی